

PROIECTE ȘI DEMERSURI PRIVIND INTENSIFICAREA ACTIVITĂȚII ÎN INDUSTRIA METALELOR PREȚIOASE. 1919-1928

Unirea Transilvaniei cu România a condus la înmănunchierea, într-un singur tot, a energiilor creatoare ale poporului român, la mărirea potențialului economic, creându-se condiții mai favorabile dezvoltării forțelor de producție și intensificării procesului de industrializare capitalistă în România.

Cu toate greutățile pe care le-a avut de întâmpinat în primii ani postbelici, industria românească a cunoscut, în general, cu excepția anilor crizei economice, o dezvoltare continuă, o modernizare a structurilor ei.

Mutațiile politice de după 1 Decembrie 1918 s-au reflectat neîntârziat și în planul vieții economice. Unul din multiplele aspecte cu profil economic l-a constituit trecerea în proprietatea statului român, în cursul lunilor martie-aprilie 1919, a unui grup de întreprinderi miniere și metalurgice care aparținuseră statului maghiar, și anume: Minele metalifere și Uzinele metalurgice din Baia Mare, Minele din Abrud și Săcărâmb, Uzina metalo-chimică din Zlatna, Uzinele siderurgice și domeniile Hunedoara, minele de cărbuni Lonea, Uzinele siderurgice Cugir și exploatarea de gaz metan din podișul Transilvaniei¹. Până în aprilie 1920, aceste întreprinderi au fost administrate de Consiliul Dirigent prin intermediul Direcției Minelor din Cluj. După încetarea activității Consiliului Dirigent, ele au trecut sub controlul Ministerului de Industrie și Comerț, exercitat prin Direcția Generală a Minelor, fiind conduse până în 1925 prin intermediul administrației de stat. În conformitate cu prevederile Legii pentru comercializarea întreprinderilor economice de stat de la 1 ianuarie 1925, întreprinderile din regiunea Baia Mare, Abrud și Săcărâmb, Uzinele siderurgice din Hunedoara și Uzinele metalo-chimică din Zlatna au continuat să fie administrate în regie de stat, prin Direcția Generală de Valorificare a Bunurilor.

În primii ani de după primul război mondial s-a înregistrat o scădere a producției în toată ramura metalelor prețioase. Cauzele acestei stări de fapt erau multiple: în cursul războiului producția de aur și argint a scăzut continuu. Lipsa acută de capital, în perioada imediat următoare, datorită orientării plasamentelor societăților capitaliste spre ramuri cu o rentabilitate sigură și imediată, n-a permis noi investiții în vederea înlocuirii utilajului învechit sau a deschiderii de noi galerii². La lipsa de rentabilitatea plasărilor în industria metalelor prețioase a contribuit și politica aurului promovată de stat în acea perioadă. Astfel, aurul predat Băncii Naționale era plătit cu o sumă mai mică decât valoarea aurului pe plan mondial³.

În perioada de tatonări, de căutări, comerțul de aur și argint, ca de altfel și a altor multe produse, a fost condiționat un timp de eliberarea unui permis de cumpărare emanat de la Resortul de finanțe al Consiliului Dirigent. Secretariatul de finanțe din Cluj se adresa, în anul 1920, ministrului de Finanțe, făcându-i cunoscut că, deși comerțul cu aur fusese decretat liber, deci se anulau permisele de cumpărare, prin Deciziunea ministerială din 17 martie 1920 a Ministerului de Industrie și Comerț, autoritățile nu respectă prevederile acestui act, ceea ce crea noi dificultăți în industria aurului. Autoritatea din Cluj sugera Ministerului că "părerea [noastră] e că acest comerț ar fi trebuit să se lase liber, însă, asigurând fiscul [statului] prioritatea la cumpărare la prețul de pe piață, decretându-se în

¹ I. Buruiană, *L'activité des entreprises minières et métallurgique de l'Etat en Transylvanie pendant la période 1925-1931*, *Correspondance économique roumaine*, nr. 1, din 1933, p. 3.

² Ion Rusu Abrudeanu, *Aurul românesc. Istoria lui din vechime până azi*, București, 1933, p. 236.

³ Ludovic Báthory, *Dezvoltarea industriei extractive a metalelor prețioase după unirea Transilvaniei cu România*, *Anuarul Institutului de Istorie Cluj*, 1968, 11, p. 160-161.

mod obligator oferirea aurului și a argintului brut pe acest preț al fiscului"⁴. Direcția Generală a Minelor anunța Direcția minelor și Uzinele metalurgice din Zlatna, la 25 martie 1921, că, potrivit dispoziției Ministerului, prețul aurului se fixa la 24.000 lei, al argintului la 900 lei, al cuprului la 100kg = 1.800lei⁵.

În ședința Consiliului de Miniștri din 30 martie 1921 s-a prezentat de către ministrul Industriei și Comerțului un raport referitor la stări de lucru din industria aurului, în principal referitor la prețul aurului, care era apreciat ca nesatisfăcător mai ales pentru micii producători. "Populația din părțile muntoase ale Transilvaniei – se spunea în Raport – și, cu deosebire, regiunile cu populație curat românească din județele Alba și Hunedoara își câștigă existența încă din timpurile cele mai vechi lucrând la minele de aur din aceste părți.

Astăzi – continuă documentul – locuitorii acestor regiuni au ajuns în completă mizerie, astfel că ne inspiră îngrijorări din cauza stagnării acestei industrii miniere și, mai cu seamă, din cauza nesiguranței și a abuzurilor ce se fac și la care sunt supuși micii industriași în urma prohibirii comerțului cu aur.

Comerțul interior cu aur a fost liber pentru producătorii direcți de aur, ale căror producțiuni a fost certificată de către Căpitanatele miniere, iar comerțul a fost controlat de către Oficiile de schimb ale Statului până în anul 1919, când Consiliul Dirigent, printr-o decizie, a interzis acest comerț cu aur brut sau monedă.

Pe de altă parte, Oficiile de schimb ale Statului din Abrud, Zlatna și Baia Mare plătesc aurul cu preț foarte scăzut și anume: până la 1 martie a.c., aurul a fost plătit cu 17.000 lei, iar de la 1 martie a.c. se plătește cu prețul de 24.000 lei, așa încât producătorii nu-și pot valoriza aurul cu un preț real, din care cauză industria mică minieră, aproape în general, a încetat lucrările, astfel că populația a rămas fără ocupațiune neputând-și procura nici măcar pâinea de toate zilele".

Pentru a pune capăt acestor stări de lucru, "dăunătoare atât intereselor economice cât și celor sociale", în Raport se propuneau următoarele:

1. Prețul aurului să se fixeze la suma de 27.000 lei până la data de 15 aprilie 1921. Acest preț era echivalent cu prețul aurului pe piața Londrei;
2. Restituirea de către Oficiul de schimb a prețului aurului confiscat micilor producători în baza deciziei Consiliului Dirigent;
3. Să se aloce o sumă de 750.000 lei pe seama Oficiilor de schimb ale statului din Zlatna, Abrud și Baia Mare, sumă care ar reprezenta contravaloarea aurului ce se va prezenta spre schimb la acele Oficii în următoarele 4 săptămâni⁶. Se va vedea că situația tristă a lucrătorilor din minele de aur – așa cum reiese din acest act oficial – va fi semnalată și în alte prilejuri și momente.

La 5 decembrie 1921 s-a înaintat Ministerului Muncii și Ocrotirilor Sociale, în numele Uniunii Muncitorilor din Industria Minieră, un Memoriu care sintetiza revendicările muncitorilor de la minele și topitoarele statului, muncitorii solicitând încheierea unui nou contract colectiv. Memoriul a fost însoțit de o scrisoare semnată de Iosif Ciser, care prezintă tabloul sumbru al condițiilor materiale ale muncitorilor din Baia Mare, Zlatna etc.: "Având în vedere salariile mai mult decât mici... alimentația, care de fapt nu e decât pe hârtie... astăzi toți sunt numai zdrențe... copiii nu se pot duce la școală"⁷. În pofida unui nou contract colectiv, încheiat abia în iunie 1922, muncitorii își vor continua eforturile de ameliorare a situației lor materiale și culturale.

În anul 1924 micii producători din Abrud și din jur s-au întrunit – la sugestia guvernului, reprezentat prin deputatul Ioan Rusu Abrudeanu – pentru a pune bazele unei cooperative miniere, soluție care nu se va concretiza. Din telegrama adresată de participanți lui Vintilă Brătianu – redactată într-una limbaj de-a dreptul pitoresc – se desprind problemele majore cu care se confruntau în continuare o parte a locuitorilor Munților

⁴ Arhivele Naționale București, fond *Ministerul Industriei și Comerțului. Direcția Generală a Minelor*, dosar 12/1921, f. 4. (În continuare: Arh. Naț. București, fond d.)

⁵ *Ibidem*, f. 6.

⁶ *Ibidem*, f. 7-8.

⁷ *Minerul*, nr. 6, din 15 decembrie 1921.

Apuseni: "Facem un faimos și disperat apel guvernului pentru acordarea pe prețul de cost al explozibilului și materialului lemnos și totodată pentru plata aurului după cursul mondial, luând media pe timp de o lună. Fără îndeplinirea acestor trei deziderate – se sublinia în telegramă întreaga industrie minieră din țară va lăncezi, iar noi vom fi forțați să luăm toiagul pribegiei". Muncitorii minieri solicitau sprijinul statului, întrucât, după desăvârșirea unității statale a poporului român, se cereau înlăturate și "nedreptățile de pe alocuri a căror țintă predilectă" fuseseră ei⁸.

Guvernul liberal, conform doctrinei sale economice sintetizată în formula "prin noi înșine", a adus mai multe legi prin care s-a căutat întărirea poziției capitalului autohton în comparație cu cel străin⁹. Una din acestea a fost Legea minelor din 1924, care a generat ample discuții în țară și în străinătate. Unele categorii de producători – ca de pildă cei din industria metalelor prețioase – și-au manifestat nemulțumirea față de unele prevederi ale Legii.

La 30 august 1924, proprietarii de mine din Munții Apuseni au întocmit, la Abrud, un memoriu intitulat: *Plângerile micilor proprietari de mine din Munții Apuseni referitor la dispozițiunile Legii minelor și monopolul explozivelor*¹⁰, din care vom reda părțile mai importante. "În regiunile Abrudului, exploatările miniere se fac în cea mai mare parte de micii proprietari de mine, care, în cele mai multe cazuri, sunt și proprietari și muncitori. Aproape fiecare locuitor își are moșia lui minieră ereditată [moștenită] de la moși-strămoși, la care moșie ține mai mult decât la viața lui, fiindcă aurul visat în mină îi dă elixirul vieții și speranță stabilă la un trai mai bun.

De aceea ne mirăm de procedura guvernului care, trăgând dungă peste toate interesele noastre vitale – a înaintat legea Corpurilor Leguitoare spre adoptare, fără ascultarea noastră, neglijând total interesele noastre".

În trecutul îndepărtat sau mai apropiat, micii producători din regiune, deși în majoritate covârșitoare români, "așadar străini față de guvernarea trecutului" se bucuraseră de sprijin din partea autorităților. Până la primul război mondial – de pildă – minerii erau scutiți de serviciul militar. "În războiul mondial însă – surprind cu un deosebit simț istoric autorii Memoriului – ale căror idei conducătoare au fost chestiile de naționalitate –, minerii români au fost lipsiți de orice scut, toți au fost chemați la arme, așa că minele în timp de câțiva ani s-au închis și în urma lipsei de capital, fără ajutorul statului nu mai pot fi deschise și așa, conform legii noi, art. 107, minele neputând fi deschise și lucrate, drepturile câștigate vor fi pierdute și retrase.

În urma neașteptatei legi care e contrară intereselor noastre, cu intențiunea vădită de a ne dezmoșteni fără despăgubiri, vom fi aruncați într-o nouă iobăgie până acum necunoscută.

Nu putem accepta spiritul legii ca noi cei mai săraci oameni, care cea mai mare parte a vieții am trăit-o cu munca grea sub pământ, să fim în urma unor dispozițiuni grele și aproape imposibil de îndeplinit a legii – simplamente dezmoșteniți atunci când proprietarii solului în tot cazul au fost încâtva despăgubiți. Suntem justiți, nu pretindem ca teritoriile noastre mici să împiedice instalarea unor întreprinderi mari, însă pretindem că atunci când cineva ar năzui la teritoriile noastre să fim expropriați prin despăgubire și nu dezmoșteniți prin legi forțate, fiindcă minele noastre cultivate de mii de ani în cel mai primitiv mod nu pot fi transformate de azi pe mâine în mine de model conform legii.

Dacă citești legea trebuie să observi că e întocmită în contra săracului și în favoarea bogatului, e facultativă și omul sărac, în urma condițiilor grele și taxelor mari și în urma lipsei de legături politice și prietenești, e eschis [silit] pe vecie de a se ocupa cu această industrie".

⁸ Arh. Naț. București, *fond. cit.*, d. 20/1924, f. 1.

⁹ Mircea Mușat, Ioan Ardeleanu, *România după Marea Unirea*, vol. II, partea I, 1918-1933, București, 1986, p. 3-44, 351 și următoarele. Pentru legea Minelor, vezi: Gh. Buzatu, *O istorie a petrolului românesc*, București, 1998, p. 145-162.

¹⁰ Arh. Naț. București, *fond. cit.*, d. 20/1924, f. 2-7.

Erau relevate apoi nemulțumirile față de art. 5 – referitor la acordarea permisului de prospecțiune, art. 6-8 privind permisele de explorare. În ambele situații se aprecia ca acordarea lor de către organele guvernamentale, în condițiile dovedirii unei capacități tehnice și financiare ridicate, era contrar intereselor micilor producători. Modalitățile de obținere a concesiunilor – se aprecia în Memoriu – ar fi dus la trecerea în proprietatea statului a locurilor care aparținuseră micilor producători, fără nici o despăgubire.

Dacă dispozițiunile Legii nu se vor schimba, "de cea mai mare urgență", atunci "de la preot la cizmar, tot ținutul minier a Munților Apuseni va fi expus la cele mai mari mizerii, după ce e lucru știut că ținuturile miniere sunt improductive nu dau numai metale și în schimb importează toți articolii de alimentare și îmbrăcăminte din alte regiuni, așa că dacă nu produc aur sau aurul produs nu se poate valora vor fi siliți să plece cu straia în bătă lăsând multe comune inpopulate și vai de ele".

Producția s-a redus considerabil datorită scumpirii materialelor explozive, "pulberea neagră urcându-se la 110 lei/kg și dinamita la 160 lei/kg, când în vreme de pace și în război le aveam, pulberea cu 70-90 bani, iar dinamita cu 2,10 lei/kg. Nu putem pricepe ca pulberea importată în anul 1923 a costat 35 lei/kg și dinamita 64 lei..."

Pentru creșterea producției de aur se sugera repunerea în funcție a unei fabrici mici de explozivi de la Bistra, de lângă Câmpeni. Din informațiile noastre, această propunere nu s-a concretizat.

Alte două chestiuni asupra cărora se insistă în Memoriu erau: valorificarea aurului cât mai convenabil pentru producători și comerțul cu aur, acesta din urmă trebuind să fie organizat de o așa manieră încât să sporească veniturile locuitorilor din zonă.

Urmările Legii minelor asupra micilor producători din Munții Apuseni le-a relevat în parlament, la 26 iunie 1924 și liderul Partidului Național Român, partid aflat în opoziție, Iuliu Maniu¹¹. Maniu a făcut o privire istorică asupra importanței mineritului pentru locuitorii acelor locuri, atât de încercați de-a lungul secolelor. "Revoluția lui Horea de la 1784, pe care el a făcut-o sprijinit de Moșii din Munții Apuseni, și între ei și acești mineri" a avut una din cauzele fundamentale nemulțumirile pe teme miniere ale moșilor. Guvernul liberal, "în anul fericit al șaselea al României unite" – constata Maniu – venea cu o lege prin care erau deposedați de perimetrele lor micii proprietari de mine, cei care aduseseră atâtea sacrificii pentru Unire. În elaborarea proiectului de lege n-au fost "ascultați reprezentanții ținuturilor în chestiune" și de aceea el anulează drepturi câștigate de moși în timpul revoluției de la 1848.

Taxele de concesiuni prevăzute de lege erau exagerat de mari, raportate la forța financiară a familiilor din regiune. Taxele, în sumă de 2-10.000 lei, de la cine se puteau percepe se întreba Maniu? De la un biet țaran a cărui toată avere nu face 10.000 lei și care nu ține acea mină pentru că are vreun capital sau pentru a căpăta o rentă, ci pentru că o lucrează el cu sudoarea frunții lui, cu mâna lui, ca un mic industriaș, ca un mic miner.

Dacă acest biet nenorocit, pentru existența lui și a familiei lui, vrea să aibă dreptul său la mină, și să se asigure de vecinii săi printr-un perimetru de exploatare", legea îi cere o taxă de 2-10.000 lei, "ceea ce este fantastic, ceea ce este curat neomenesc".

Legea supunea astfel "această nenorocită populațiune la taxe pe care nu e vrednică sa le primească după sacrificiile pe care le-a făcut pentru libertate și înfăptuirea Unirii".

Un alt inconvenient sesizat de Maniu era prevederea potrivit căreia perimetrul se stabilea după forța financiară a producătorului. În condițiile situației lor precare oamenii din munți nu aveau șanse să obțină decât perimetre foarte mici. O asemenea legiferare atingea "drepturile istorice ale poporului român, drepturi pentru care a făcut revoluțiunea și pentru care a sângerat".

Aurel Sterca Șuluțiu, director de bancă, descendent al unei familii de mineri, proprietarul societății miniere "Sfântul Gheorghe Șuluțiu" din Roșia Montană a redactat, la 22 octombrie 1924, un Memoriu către ministerul Industriei și Comerțului referitor la situația din industria aurului din Munții Apuseni¹². "Din deseale reclamări și plângeri care vi s-au făcut de către minerii din Abrud și împrejurimi ați putut avea privilegiul să vă convingeți că această ramură de industrie în urma scumpirii extraordinare a explozivilor, a mânei de lucru, a lipsei de capital, și a greutăților de prelucrare a minereurilor, ca și prețul scăzut al aurului

¹¹ Dezbaterile Adunării Naționale Constituante a Deputaților. Sesiunea ordinară prelungită 1923-1924, nr. 117 din 24 august 1924, p. 3410-3412.

¹² Arh. Naț. București, *fond.cit.*, d. 30/1923, f. 10.

în raport cu aceste greutăți, au determinat pe marii și micii proprietari în majoritatea cazurilor, forțați de aceste împrejurări să neglijeze în parte, dacă nu în total, exploatarea minelor din Munții Apuseni.

Din cauza condițiilor neprielnice, Șuluțiu îl înștiința pe ministru că se vedea "nevoit a înceta lucrul, a nu mai putea produce țării nimic din bogățiile subsolului ce posed" și ca atare "să nu mai poată da o mână de ajutor moșilor", care trăiau din vechime din această îndeletnicire.

Decizându-se să continue totuși exploatarea aurului, Șuluțiu s-a hotărât să instaleze șteampuri sistem californian, "singurul procedeu prin care pierderea de 75% rezultată din extragerea aurului prin procedeu de până azi, rudimentar, să nu mai existe și singurul mijloc, ce ar putea da posibilitatea unei lucrări în mod intensiv și continuu, egalând eforturile materiale și morale în raport cu capitalul și munca ce se depune". În acest scop, el solicita un ajutor din partea Ministerului, în sensul de a i se acorda puterea motrică necesară de 25-30 H.P. de la Uzinele de stat din Roșia Montană, care dispuneau de un surplus de energie.

În noiembrie 1926, minerii din Săcărâmb și-au făcut cunoscute Ministerului greutățile pe care le aveau de îndurat. Printr-un Memoriu adresat Ministerului, într-o limbă simplă, pe alocuri cu accente de tristețe pentru viața lor, își făceau cunoscute "durerile și suferințele" pe care le îndurau din cauza "saliarilor și concedierilor", a lipsei alimentelor, a lemnului de foc¹³. Minerii cereau Ministerului trimiterea unei comisii de anchetă, care să ia în considerare doleanțele lor și să propună Ministerului măsuri menite a le înlătura.

Pe adresa Comisiei de anchetare, care s-a deplasat la Săcărâmb, un locuitor al comunei a înaintat o cerere în care se manifesta speranța ca se va "face dreptate unor asupriți și nedreptăți"¹⁴.

Inspectorul general Ioan Andrea s-a deplasat la Săcărâmb și a analizat cu reprezentanții întreprinderii și ai muncitorilor punctele din memoriul muncitorilor¹⁵. Din Raportul înaintat Ministerului rezultă că reducerea zilelor de lucru la 4 pe săptămână s-a datorat "economiiilor bugetare", că s-au înregistrat nereguli în plata salariilor, pentru care propunea să fie pedepsit "înainte de toate conducătorul tehnic din mină și inginerul șef al minei". El a propus ca Ministerul să dea dispoziții pentru rezolvarea chestiunilor cuprinse în Memoriul muncitorilor.

Un grup de 80 mici producători din regiunea Munților Apuseni întruniți la Abrud, au întocmit la 9 ianuarie 1927 o adresă către Ministerul de Industrie și Comerț prin care solicitau să li se achite suma de 28.000 lei pentru aurul provenit din schimbul șlicurilor predate de ei în cursul anilor 1924 și 1925 Uzinelor Metalurgice din Zlatna¹⁶. Cererea era "motivată în deosebite prin faptul că fiind mici producători, a căror existență este susținută numai din produsul minelor noastre" fuseseră aduși "fără a purta nici o vină" la "dezastruoase pierderi, în urma cărora" ajunseseră "ruinați din punct de vedere material". Ei schimbaseră șlicurile la Uzinele din Zlatna în anuu 1924 și 1925, dar au trebuit să aștepte primirea banilor până în septembrie 1926. Sumele primite erau mai mici decât li s-ar fi convenit. Astfel, 1 kg de aur a fost evaluat la 130.000 lei, în timp ce prețul mondial era de 158.000 lei, sau chiar 168.000 lei. Banca Națională a decontat aurul primit prin intermediul Direcției Uzinelor din Baia Mare cu prețul de 158.000 lei, în timp ce micii producători primiseră doar 130.000 lei, deci cu 28.000 lei mai puțin la fiecare kg, ceea ce pentru ei a însemnat "o pierdere dezastruoasă", fiind nevoiți și să aștepte aproape 3 ani pentru a primi banii conveniți, timp în care au fost nevoiți să-și susțină micile întreprinderi din împrumuturi bancare sau particulare.

Stările de fapt, economice și sociale, greutățile ce se cereau învinse, propunerile menite a impulsiona activitatea din această ramură industrială se desprind cu pregnanță din rapoarte ale autorităților miniere din mai mulți ani ai perioadei cercetate de noi.

¹³ *Ibidem*, d. 25/1926, f. 22.

¹⁴ *Ibidem*, f. 22.

¹⁵ *Ibidem*, f. 24-25.

¹⁶ Arh. Naț. București, fond.cit., Direcția Generală a Valorificării, d. 12/1927, f. 1-2. Vezi pentru Uzinele metalo-chimice din Zlatna: V. Zotinca, *Les mines de métaux et les usines métallurgiques propriétés des l'Etat roumain exploitées en regie, Correspondance économique roumaine*, nr. 2 din 1828, p. 11-17; Gheorghe Iancu, *Întreprinderea metalo-chimică din Zlatna între anii 1918-1940 (I-II)*, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Historia*, 1975, 20, p. 67-80 (I), 1976, 21, p. 68-75 (II).

Inginerul Ioan Andrea, Inspector General, și-a întocmit la 22 mai 1925 raportul despre inspecția făcută în regiunea Baia Mare, unde a avut în vedere în special Atelierul de rafinare a aurului și argintului pus în funcțiune în cursul anului. "Instalațiunea funcționează normal – consemna el – însă din cauza greutateilor începutului și poate și a lipsei de experiență a conducătorilor, pierderile de metale în decursul tratamentului sunt mai mari ca normale". A recomandat Direcțiunii Baia Mare să introducă registre și conturi bine îngrijite din care să se poată rapid constata ce cantitate de metale a intrat în atelier, câtă este în lucru și ce cantitate de lingouri rafinate au ieșit. Constatând că în atelier se găseau cantități mari de valori în aur și argint a indicat Direcțiunii să organizeze un Serviciu special de control și siguranță.

În intervalul 4-9 martie 1925, el inspectase Uzinele din Zlatna și Direcțiunea Minelor din Abrud. Pentru a se orienta asupra situației micilor producători el a întocmit un Tablou cu cei care a schimbat produse la serviciile statului în anul 1913 și în anii 1917-1924, stabilind cantitatea metalelor produse de acele societăți¹⁷.

Numărul muncitorilor fără lucru fiind deosebit de mare la Roșia Montană, s-a ajuns la concluzia ca o delegație de la Minele de cărbuni ale statului de la Lonea sa se deplaseze la Roșia Montană, pentru a lua contactul cu acești muncitori, propunându-le să se angajeze în mina de la Lonea. Din procesul-verbal încheiat la 6 iunie 1925 între delegația din Lonea și reprezentanții conducerii minelor din Roșia Montană, rezultă că din cei cca. 200 muncitori concediați din Roșia doar 5 muncitori au acceptat să plece în Valea Jiului¹⁸.

Aceiași inspector a vizitat și în anul 1925, în lunile iulie și august, întreprinderile statului de la Cugir, Abrud și Roșia, constatând un număr de muncitori concediați. În intervalul de 7-10 iulie a inspectat Uzinele metalurgice de la Zlatna, situația activității topitoarelor fiind în legătură directă cu producția minelor, fie de stat, fie particulare. "Cum acestea stagnează, rezultatele Uzinelor de metalurgie din Zlatna sunt din an în an mai slabe"¹⁹. În comparație cu producția lor în scădere, cheltuielilor Uzinelor se ridicaseră în ultimii 5 ani cu peste 500%. Se impunea deci, cu acuitate, sporirea producției minelor pentru ca astfel Uzinele sa lucreze fără mari întreruperi. În acel moment se aprecia că cuptorul principal lucra doar două luni pe an.

În cursul anului 1925, se constata în același Raport, că în regiunea Baia Mare scăzuse atât producția de aur la Minele Dealul Crucii și Valea Roșie, cât și cantitatea de minereuri adușă spre topire și extragere a metalelor la Uzinele Firiza de Jos.

La minele de la Băiuț, un filon principal, exploatat încă din 1907, cu un bogat conținut în aur și argint – aprecia Inspectorul –, putea forma baza unei exploatari importante numai dacă transportul minereului de la mină până la instalațiile de la Băiuț va fi asigurat printr-un funicular. Până atunci – se aprecia că exploatarea ar fi trebuit oprită deoarece în condițiile unui transport foarte primitiv, cu căruțe cu boi, aproape 20% din valoarea minereului se pierdea²⁰.

O altă inspecție a fost făcută în intervalul 17-25 august 1926 în aceeași zonă a Direcției Minelor Baia Mare. La exploatarea de la Capnic s-au analizat calitatea și prețurile de cost ale produselor zincose. Din analizele făcute rezulta că o tonă de slic zincos și sulfuros pe lângă maximum de 16,9% zinc mai conține și între 140-270 gr. și între 7-15 gr. aur. Dacă nu se consideră conținutul în cupru și plumb, valoarea argintului și aurului cuprins într-o tonă de material este între 1.500 și 2.800 lei. Din nefericire, materialul zincos care conține și aur și argint urma să fie exportat conform unui contract încheiat de Minister, fără ca aurul și argintul să poată fi extrase, astfel că prețul pe care se vinde materialul este de peste 11 ori mai mic decât s-ar cuveni. Cum contractul era de 40 de vagoane, se calcula că la această cantitate statul pierde cca. 80 kg argint și 3-4 kg aur. Deși era cunoscut că prelucrarea minereurilor la topitoarele statului întâmpina greutăți, "totuși – se specifică în Raport –, având în vedere analiza produselor și împrejurarea că exportul de produse miniere cu un conținut mai mare de 2 grame aur la tonă este prohibită până în prezent, chestiunea s-ar putea supune unei noi examinări fiind aceasta atât în interesul statului". Situația se impunea a fi modificată mai ales ca întregul contract avea în vedere 2.000 tone, astfel ca statul ar pierde aur, argint și cupru²¹. Rezultatul acestui demers nu este cunoscut.

¹⁷ Arh. Naț. București, fond.cit., d. 10/1925, f. 12.

¹⁸ *Ibidem*, d. 12/1925, f. 14.

¹⁹ *Ibidem*, d. 31/1925, f. 117.

²⁰ *Ibidem*, f. 18.

²¹ *Ibidem*, d. 25/1926, f. 12-13.

Uzina metalurgică din Zlatna, depinzând de cantitatea de minereuri care proveneau de la micile întreprinderi din zonă, s-a căutat impulsivitatea activității și de extracție și de transport spre Zlatna. În august 1926 societatea "Aurifera" din Bucium dispunea de 20-22.000 tone de minereu de șteampuri, aflat în fața minei. Examinându-se posibilitatea prelucrării acestei cantități de minereu și extragerea metalelor ce se găseau în el, s-a constatat ca societatea "Aurifera" nu dispunea de instalațiile necesare pentru concentrarea materialului în așa măsură încât să se poată transporta și prelucra la Topitoarele din Zlatna. De aceea societatea nu exploata decât cantități mici de minereuri mai bogate pe care le putea schimba la Topitoare fără o concentrare prealabilă. Atât în interesul întreprinderii din Zlatna, cât și al societății "Aurifera", s-ar fi impus ca și minereurile mai sărace în metale prețioase să fie prelucrate și transportate la Zlatna. Într-o asemenea situație, "Uzinele din Zlatna n-ar fi expuse ca 3/4 din an să stea în inactivitate"²².

La 24 mai 1926 s-a ținut o consultație minieră în sala de Consiliu a Direcțiunii Minelor din Baia Mare, având drept scop mărirea randamentului la exploatarea minieră și metalurgice ale Statului din regiunea Baia Mare²³.

Referitor la exploatarea din Băiuț s-au constatat următoarele: Exploatarea Băiuț recolta minereul aurifer din mina veche din Băiuț, mină săracă, cu un conținut mediu de 2-4 gr./tonă, și din mina nouă deschisă nu demult, cu un conținut de 1-6 gr./tonă.

În mina veche exista minereu care ar fi asigurat o exploatare pentru încă 50 de ani. Din cauza conținutului slab al acestuia, exploatarea lui nu mai rentă și cu orice îmbunătățiri s-ar aduce mijloacelor de exploatare, deficitul nu se putea înlătura la prețul de atunci al aurului.

Mina Vărativ, tot din aceeași localitate, conținea filoane bogate, dar fiind puțin cunoscute, nu se putea realiza o exploatare în stil mare. Pe măsura extinderii exploatarei la această din urmă mină, se va reduce lucrul la mina veche până la completa lui sistare. Se recomandă folosirea perforatoarelor automate la mina Vărativ în scopul intensificării exploatarei.

La mina "Dealul Crucii", în ultimii ani se lucrase doar la 4 orizonturi, din 8, celelalte 4 fiind inundate. S-a reușit, între timp, evacuarea unei mari părți din apă. Mina a lucrat în câștig. Minereul acestei mine avea un conținut mediu de 6-14 gr./tonă. Conținut care scade cu adâncimea. Dar, în aceeași măsură, crește grosimea filonului.

Ca perfecționări tehnice s-a avut în vedere dotarea cu un perforator mai perfecționat și un compresor cu un motor mai eficient.

La 27 martie 1927, Direcțiunea minelor metalice din Abrud înaintează Direcțiunii Valorificării din cadrul Ministerului de Industrie și Comerț un Memoriu cu privire la rezultatele exploatarei pe anul 1926, care cuprindea printre altele: rezervele de minereu de șteampuri adunate în mină au scăzut cu ceva în cursul anului; cantitatea de minereu extras n-a putut asigura o funcționare ritmică și continuă a șteampurilor. Se propunea următoarele:

- Mărirea numărului lucrătorilor de la mină la 200
- Achiziționarea a cel puțin 6 ciocane de perforat
- Încheierea unei convenții cu minele particulare vecine, situate deasupra minei statului cu scopul ca și surpăturile și sfărâmiturile căzute pe teritoriul statului să fie transportate și prelucrate de către stat, dând o oarecare sumă proprietarilor particulari²⁴.

Cu două zile mai înainte, la 27 martie 1927, avusese loc la Abrud, la sediul Direcției Minelor, o întrunire a reprezentanților Ministerului Industriei și Comerțului, în frunte cu inginerul Ioan Andrea, Inspector general, și ai minelor particulare învecinate cu minele statului din Roșia Montană, în vederea încheierii unei convenții privitoare la acele materiale provenite din surpături și abataje vechi, care pătrund din concesiunile particulare și străbăteau către profunzime în minele și concesiunile statului²⁵.

Inginerul Andrea a apreciat că singura modalitate de a extrage și prelucra minereurile din abatajele care comunicau între ele era scoaterea lor pe galeria principală a minei statului "Sfânta Cruce" din Orlea și prelucrarea lor la instalațiile statului pentru separația mecanică de la Gura Roșia.

²² *Ibidem*, d. 52/1926, f. 4.

²³ *Ibidem*, d. 6/1926, f. 3-4.

²⁴ *Ibidem*, d. 27/1927, f. 1.

²⁵ *Ibidem*, f. 4-5.

Reprezentanții micilor producători au considerat că statul să-și rețină pentru extracția, transportul și prelucrarea minereurilor 2 gr./tonă și să se asigure cel puțin jumătate din cantitatea de aur rămasă pe seama micilor producători. Alții considerau că statul ar fi trebuit să-i ajute pe micii producători în altă manieră, nu prin exploatarea vechilor surpături, care periclitau exploatarea lor vechi, ci prin deschiderea de noi galerii.

Reprezentanții Ministerului au accentuat ca scopul unor asemenea convenții ar fi în favoarea micilor producători, a industriei miniere din regiune, care se afla într-o stare de stagnare, stagnare "grav simțită de întreaga populație a regiunii".

În cele din urmă s-au încheiat 3 asemenea înțelegeri între minister și reprezentanți ai unor societăți particulare.

Inginerul Andrea a înaintat, la 2 aprilie 1927, Procesul-verbal al întrunirii din 29 martie Direcției Generale a Valorificării Bunurilor Statului și Energiei, pe care l-a însoțit și de alte propuneri și constatări făcute la fața locului²⁶.

- Minele statului din Roșia Montană nu puteau produce o cantitate de minereu, de înaltă calitate, care să ducă la reducerea deficitului. Dimpotrivă, deficitul creștea. Astfel, în anul 1926, valoarea totală a aurului produs – 20.162 kg – abia acoperise 1/3 parte din cheltuielile de exploatare, acestea ridicându-se la 10.054.000 lei.

Minele statului exploatau filoane aurifere în profunzime, unde filoanele sunt mai înguste, aurul nativ mai rar, din care cauză în anul 1926 abia se obținuse media de 1,9 grame aur fin la o tonă de minereu zdrobit. Având în vedere aceste considerente, plus faptul că instalațiile statului pentru transportul minereului și pentru toată separația mecanică – șteampuri – au o capacitate de 21.000 tone material pe an, în timp ce producția anului 1926 a fost doar de 2.700 tone minereu, convenția de colaborare a minelor statului cu instalațiile lor cu minele particulare lipsite de orice fel de instalații pentru transportul și prelucrarea minereului se dovedea a fi utilă pentru ambele părți. Aceasta colaborare se și statornicise, dar la 15 ianuarie 1927 Subinspectoratul minier din Abrud oprise continuarea colaborării. Reluarea ei, în conformitate cu înțelegerile la care se convenise era bine venită.

În urma unei alte inspecții a inginerului I. Andrea, însoțit de conducerea topitoarelor de la Fernezeu, din 28 octombrie 1927, la 4 noiembrie 1928 inginerul Fr. Prefort înainta Direcției Generale a Valorificării Bunurilor Statului și a Energiei un Memoriu cu privire la modul de funcționare a topitoarelor, în care făcea mai multe propuneri menite a intensifica activitatea Topitoarelor²⁷.

- Necesitatea înlocuirii utilajelor vechi, uzate, cu unele moderne;
- Mărirea producției topitoarelor prin sporirea cantităților de minereuri prelucrate și aceasta putându-se realiza doar prin mărirea producției minelor

Directorul Prefort informa că s-au luat unele măsuri pentru dotarea topitoarelor cu utilaje mai perfecționate, indicând câteva din ele.

Mai complicată i se părea intensificarea exploatărilor miniere. Minele particulare se zbăteau într-o gravă criză. Cauza o afla "Memoriul", "în scăderea nelimitată a prețului plumbului și argintului" în condițiile unui import masiv de asemenea produse al căror preț de cost era mai scăzut decât cel obținut în regiunea baia Mare. Deși în țară se găseau mai multe fabrici care prelucrau plumbul – Ferrero 4 Co, Industria Plumbului București, "Grivița" Fabrică de Plumb București, "Tudor" Fabrică de țevi de plumb și produse metalice București, "Tudor" Fabrică de acumulatori București, plus o "Fabrică de țevi de plumb și de alic" la Timișoara – plumbul obținut la topitoarele din Fernezeu nu putea ajunge la acestea, fiindcă ele importau cantitatea de plumb de care aveau nevoie. Prin încurajarea mineritului particular s-ar putea ajunge să se acopere aproape integral necesarul de plumb pentru fabricile amintite. Pentru aceasta statul – prin Ministerul de Finanțe – ar trebui să procedeze și în cazul plumbului și al glazurii de plumb la impunerea unei taxe de import de 35%, ceea ce ar fi în interesul producătorilor indigeni.

La 9 iulie 1928, Inspectorul General de Mine, ing. Ioan Andrea, înainta un cuprinzător act ministrului de Industrie și Comerț în care căuta să releve "cauzele crizei din

²⁶ *Ibidem*, f. 2-3.

²⁷ *Ibidem*, d. 18/1927, f. 7-8.

industria minieră metalurgică – de aur, argint, cupru, plumb – a țării”²⁸. „Această criză – continua documentul – distrugând complet industria minieră mică și mijlocie și creând o situație extrem de dificilă întreprinderilor miniere de stat, a avut ca urmare șomajul și mizeria crescândă în regiunile muntoase – Munții Apuseni și regiunea Baia Mare.

Cauzele principale pentru care această industrie nu mai putea concura cu produsele similare din străinătate erau:

1. Minele din țară primeau pentru aurul produs un preț inferior cu 10-11% celui din străinătate.
2. Prețul explozivilor în țară era cu 67-75% mai ridicat decât în străinătate, aceasta urcând prețul de cost al produselor miniere metalurgice cu 14-25%.
3. Firmele străine se străduiau să-și asigure piața internă a țării, ca înainte de război și ele sunt încurajate în acțiunile lor de firmele importatoare din țară. Acest gen de comercianți din țară preferă să întrețină raporturi cu străinătatea, care le oferea credite, decât să se intereseze de produsele indigene. Acest fapt s-a constatat de nenumărate ori în cazul glazurii de plumb. Produsul Uzinelor statului din Baia Mare era superior calitativ celui importat și egal în ceea ce privește prețul și totuși rămânea nevândut în timp ce importul creștea.

Întreprinderile miniere – atât ale statului, cât și cele particulare – nu-și puteau valorifica produsele lor – minereuri și produse semifabricate cu conținut în aur, argint, plumb și cupru – decât prin uzinele și topitoarele statului din Baia Mare și Zlatna, care preluau produsele minelor, plătind metalele în baza analizelor, cu prețul fixat de Ministerul Industriei și Comerțului, reținând însă sume drept cheltuieli pentru topirea minereului și extragerea metalelor, conform tarifului și regulamentului de schimb, stabilite de același minister.

Desfacerea și valorificarea metalelor – care avea loc abia la 4-6 luni de la preluarea minereului, timp necesar operațiilor de extragere a lor – se făcea de Uzinele metalo-chimice de la Baia Mare și Zlatna în felul următor:

- | | |
|--------------------------------|--|
| a) Aurul | - la Banca Națională |
| b) Argintul | - la export prin Ministerul de Finanțe |
| c) Plumbul și glazura de plumb | - pe piața internă cu prețul zilei stabilit de Minister |
| d) Sulfur | - se întrebunțează în formă de acid sulfuric la fabricarea sulfatului de cupru și fier |
| e) Cuprul | - se transformă direct din semifabricate în sulfură de cupru |

Acest mod de funcționare a topitoarelor din Baia Mare și Zlatna s-a practicat până în anul 1926, când aceste topitoare, nemaiputând concura cu produsele straine – plumb, glazura de plumb și sulfatul de cupru – au refuzat plățirea în numerar a argintului și plumbului, restituindu-le în natură producătorilor și societăților miniere, cu întârziere de 6-8 luni, adică după extragerea metalelor din minereuri. Această dispoziție a Ministerului de Industrie și Comerț a făcut, mai ales pentru micii producători miniere, aproape imposibilă valorificarea reală a produselor de plumb și argint restituite în natură, ei fiind nevoiți să le vândă comercianților și speculanților cu prețuri mult inferioare prețului pieței și prețului de cost.

În pofida unor neajunsuri, producția de aur și argint a întreprinderilor din Transilvania a cunoscut un curs ascendent în intervalul 1919-1927, cu excepția anului 1926, după cum rezultă din următoarele tabele²⁹:

²⁸ *Ibidem*, d. 18/1928, f. 13-19.

²⁹ *Ibidem. Direcția Generală a Minelor*, d. 5/1928, f. 81,82.

Producția de aur

Anul	Kg.	Gr.	Valoarea în lei
1919	730	0,96	18.252.400
1920	701	570	28.063.160
1921	1.069	333	31.987.089
1922	1.308	0,90	145.606.460
1923	1.334	361	189.480.682
1924	1.305	478	186.838.082
1925	1.242	0,22	172.298.098
1926	1.683	907	246.418.189
1927	2.002	133	224.303.299

Producția de argint

Anul	Kg.	Gr.	Valoarea în lei
1919	2.430	185	3.159.342
1920	2.134	629	3.137.905
1921	2.878	220	4.345.765
1922	1.941	612	7.331.600
1923	2.333	149	10.521.671
1924	2.242	915	10.093.117
1925	2.380	742	10.222.968
1926	2.912	612	12.244.627
1927	4.374	338	12.466.963

GHEORGHE IANCU

**PROJECTS REGARDING THE DEVELOPMENT
OF THE PRECIOUS METALS INDUSTRY. 1919-1928
(Abstract)**

Based on archival data, the article presents several memories of the Apuseni Mountains inhabitants addressed to the state authorities. Presenting their difficult life conditions, they requested a radical improvement of the social, economic and cultural conditions of this area. A number of outstanding member of the political class – as, for example, Iuliu Maniu – supported in the Romanian Parliament the cause of these people.